

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ ТА
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 1(15), 2025

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу
Інтернет Науково-технічною радою
Мукачівського державного університету
(Протокол №4 від 23 травня 2025 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, Мукачівський державний університет.

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар: Мовчан К.М., директор наукової бібліотеки, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабацій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент.

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти.

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор.

Лужанська Тетяна Юрійвна – к. географічних наук, доцент.

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., професор.

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н.

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій.

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор.

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії.

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання.

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти.

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

УДК 37.018.262:316.7

Філіп І.І.

здобувачка вищої освіти
спеціальність 013 Початкова освіта,
другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Мукачівський державний університет

Молнар Т.І.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ У ПРАКТИЦІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті порушено проблему полікультурного виховання молодших школярів в умовах багатонаціонального середовища. Окреслено форми та засоби педагогічної діяльності, спрямовані на виховання толерантності, поваги до культурного розмаїття, формування національної ідентичності та здатності жити в полікультурному суспільстві. Обґрунтовано значення етнопедагогічного освітнього середовища як чинника успішної соціалізації дитини в умовах полікультурності. Виокремлено напрями позаурочної діяльності, що розширюють можливості формування полікультурної компетентності здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: полікультурне виховання, початкова школа, етнокультурне розмаїття, Нова українська школа, толерантність, міжкультурна взаємодія, національна ідентичність, полікультурна компетентність.

The article addresses the issue of multicultural education of primary school students in a multiethnic environment. It outlines the forms and methods of pedagogical activity aimed at fostering tolerance, respect for cultural diversity, the formation of national identity, and the ability to live in a multicultural society. The significance of an ethnopedagogical educational environment is substantiated as a key factor in the successful socialization of children under conditions of multiculturalism. The article highlights the directions of extracurricular activities that enhance the development of multicultural competence among primary education students.

Key words: multicultural education, primary school, ethnocultural diversity, New Ukrainian School, tolerance, intercultural interaction, national identity, multicultural competence.

Сучасна українська школа функціонує в умовах зростаючого етнокультурного розмаїття, особливо в прикордонних регіонах, де співіснують представники різних національностей, мовних та релігійних спільнот. З огляду на сучасні міграційні процеси, посилені військовими діями, значно зросла кількість внутрішньо переміщених осіб, що робить етнокультурний склад учнівських колективів ще більш різноманітним і багатограним. У багатонаціональних регіонах питання полікультурного виховання набуває особливої актуальності, адже саме початкова школа стає першим

соціалізуючим простором, де формуються основи толерантності, поваги до інших культур, національної ідентичності та громадянської свідомості.

Проблема полікультурного виховання учнів знаходить відображення в працях провідних українських науковців. Зокрема, О. Савченко наголошує на важливості виховання в молодших школярів поваги до культурного розмаїття як одного з чинників формування громадянської компетентності. О. Пошетун досліджує інтеграцію громадянської освіти та міжкультурного діалогу у зміст шкільної освіти, акцентуючи на активних методах навчання, що сприяють формуванню толерантності. І. Зязюн у своїх працях підкреслював значення духовно-морального виховання в умовах багатокультурного суспільства. С. Максименко розкриває психологічні засади становлення особистості дитини в полікультурному середовищі, акцентуючи на розвитку емоційного інтелекту та емпатії. Оскільки науковий інтерес до проблеми полікультурного виховання постійно зростає, а вітчизняні дослідники окреслюють її як один із пріоритетних напрямів сучасної освіти, виникає потреба не лише в теоретичному осмисленні, а й у практичному аналізі шляхів реалізації цієї ідеї в умовах початкової школи.

Мета статті – з'ясувати особливості реалізації ідей полікультурного виховання в початковій школі, визначити ефективні методи та форми роботи вчителя в умовах етнокультурного розмаїття.

Модернізація початкової освіти та впровадження концепції «Нова українська школа» зумовлюють потребу в оновленні змісту, форм і методів навчання. У цьому контексті полікультурне виховання постає важливим напрямом сучасної педагогічної практики, мета якого полягає у формуванні в учнів уявлень про культурне розмаїття та взаємозв'язок культур, вихованні толерантного ставлення до представників різних етносів, прищепленні національних і загальнолюдських цінностей, розвитку навичок ефективної взаємодії в полікультурному середовищі на основі поваги, відкритості та взаєморозуміння [1]. Зрештою, це сприяє формуванню полікультурної компетентності здобувачів початкової освіти.

Полікультурне виховання в початковій школі є одним із ключових чинників формування соціально адаптованої, толерантної та відповідальної особистості, здатної ефективно функціонувати в багатонаціональному суспільстві. Особливої ваги ця проблема набуває в регіонах України, де етнокультурне різноманіття є органічною складовою повсякденного життя. Початкова школа, як перший освітній і соціалізуючий простір для дитини, виконує важливу функцію формування цінностей міжкультурної взаємодії: поваги до культурних особливостей інших, усвідомлення значущості культурного різноманіття та розвитку навичок конструктивного діалогу [4].

Полікультурне виховання має на меті не лише ознайомлення дітей з культурним розмаїттям, а й формування в них здатності до діалогу, співпраці, прийняття іншості як цінності. Це відповідає ключовим засадам Нової української школи, яка орієнтована на розвиток компетентної особистості, здатної жити та діяти в демократичному, відкритому, багатокультурному суспільстві.

З огляду на сучасні виклики, включаючи інтенсивні міграційні процеси, посилені воєнним станом в Україні, етнокультурний склад учнівських колективів стає ще більш багатограним. Це зумовлює необхідність інтеграції ідей полікультурного виховання у педагогічну практику як складника державної освітньої політики, спрямованої на формування громадян, які здатні жити в умовах культурного плюралізму, зберігаючи при цьому власну національну ідентичність.

Незважаючи на те, що полікультурний підхід активно декларується у нормативних документах і освітніх програмах, його практична реалізація в початковій школі потребує подальшого вдосконалення. Існує потреба в системному аналізі педагогічного досвіду, методів та форм роботи, спрямованих на ефективне полікультурне виховання здобувачів початкової освіти.

У цьому контексті важливим завданням вчителя початкових класів є створення освітнього середовища, яке стимулює розвиток емпатії, взаємоповаги

та готовності до співпраці. Полікультурна інформація має органічно входити до змісту всіх шкільних предметів. Дієвими засобами, які варто практикувати на уроках, є усна народна творчість, казки, оповідання, міфи, народні звичаї і традиції, ігри, іграшки. Ознайомлюючи дітей з усною народною творчістю різних народів світу, традиціями, звичаями, ставлять такі завдання: виявляти подібні та відмінні звичаї, традиції у святкуванні Нового року, Різдва, інших свят; порівнювати національні костюми, страви тощо. Етнопедагогічне освітнє середовище забезпечує формування у молодших школярів позитивного ставлення до представників різних культур, поваги до історії і культури свого народу, толерантного ставлення до особливостей різних етносів [5].

Використовуючи потенціал шкільних предметів, доцільно запроваджувати такі форми роботи:

- спеціально дібраний зміст у межах програми: матеріали про культурні особливості (цікаві факти про країни, міста, національні символи, традиції тощо);
- віртуальні екскурсії до інших країн;
- перегляд та обговорення тематичних мультфільмів;
- використання музичних творів різних країн, музичного супроводу на уроках;
- тематичні заходи, спрямовані на формування цінності власної культури, інтересу до культури інших народів тощо [2].

Водночас, вагома роль у розширенні й поглибленні знань молодших школярів належить спеціально організованій роботі в позаурочний час. Мета такої роботи – формування особистості школяра як суб'єкта національної культури, розвиток культури міжнаціонального спілкування, засвоєння соціальних норм і моральних цінностей, формування готовності й уміння жити в поліетнічному середовищі [3].

Позаурочна діяльність дає змогу залучати молодших школярів до різноманітних напрямів діяльності, які сприяють глибшому пізнанню себе та інших, вихованню толерантності й поваги до культурних особливостей різних

етнічних спільнот. Зокрема, світоглядні заходи – бесіди, розповіді, оповідання, повідомлення, спільне читання – допомагають учням усвідомити багатогранність культурного світу, формують уявлення про традиції, цінності й історію різних народів. Через такі форми роботи діти вчаться сприймати інші культури не як щось чужорідне, а як цінне та цікаве. Суспільно-корисна діяльність – участь у екологічних акціях, походах, дослідженнях історичних пам'яток і краєзнавчих пошуках – стимулює в молодших школярів любов до рідного краю, водночас відкриває їм багатство культурної спадщини регіону. Вивчення історії свого міста, села, вулиці чи родини через роботу шкільних музеїв формує почуття належності до спільноти і повагу до інших культурних традицій. Трудова діяльність – освоєння народних ремесел, промислів, виготовлення альбомів, газет, організація виставок, колекцій, гербаріїв – сприяє практичному залученню дітей до збереження культурної спадщини, розвитку творчих здібностей і самовираження через народні традиції. Художньо-естетичні заходи – вечори народної пісні і танцю, свята рідної мови, театральні виставки, конкурси дитячої творчості, святкування українських традицій, обрядів і звичаїв – допомагають глибше відчувати красу культурної самобутності і водночас спонукають до прийняття й поваги культурних особливостей інших народів.

Отже, ефективна реалізація ідей полікультурного виховання у початковій школі можлива за умов:

- інтеграції полікультурного компоненту у шкільні предмети;
- використання різноманітних форм і методів роботи, що орієнтовані на діалог, спільну діяльність;
- поєднання урочної та позаурочної діяльності з акцентом на етнокультурну просвіту, соціалізацію та моральне виховання;
- формування у дітей основ толерантної комунікативної поведінки та емпатії;
- розвитку партнерських стосунків між учителем, учнями та їхніми родинами з урахуванням культурного контексту.

У цьому процесі важливо дотримуватися формули міжкультурної комунікації «три Т» – Терпіння, Терпимість, Толерантність, яка має стати методологічною основою для педагогічної діяльності в умовах полікультурного середовища. Саме через таку педагогічну позицію можна сформувати в учнів не лише знання про різні культури, а й позитивне ціннісне ставлення до них, що є передумовою для формування єдиного, згуртованого суспільства в умовах культурного різноманіття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агадуллін Р. Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект. *Педагогіка і психологія*. № 3. 2019. С. 18–29.
2. Бойченко В. В. Сучасний стан полікультурної вихованості молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 5. С. 12–14.
3. Водолазська Т. В. Моделювання шкільного освітнього середовища: навч.-метод. посіб. Полтава: АСМІ, 2018. 96 с.
4. Іванець Н. В. Етапи мультикультурного виховання учнів початкової школи у позакласній роботі. *Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Педагогічні науки*. Херсон, 2016. Вип. LXIX. С. 102–106.
5. Костак А. І., Молнар Т. І. Особливості організації освітнього середовища початкової школи в умовах міжкультурності. *Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених* / гол. ред. колегії В. В. Гоблик; заст. гол. ред. Т. І. Молнар. Мукачево: РВВ МДУ, 2023. Вип. 2(12). С. 38–43.

УДК 373.3:37.018

Червак М.М.

здобувач вищої освіти
спеціальність 013 Початкова освіта,
другий (магістерський) рівень вищої освіти,
Мукачівський державний університет

Молнар Т.І.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методики початкової освіти,
Мукачівський державний університет

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У НАЛАГОДЖЕННІ ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З БАТЬКАМИ УЧНІВ

У статті розглядається роль вчителя початкових класів у налагодженні ефективної комунікації з батьками учнів як ключового чинника забезпечення гармонійного розвитку дитини та досягнення цілей початкової освіти. Проаналізовано основні труднощі у